

Peter Rozemberg, Boris Ďurkech

Pozitívne a negatívne aspekty pôsobenia súkromných vojenských spoločností (tzv. kontraktorov) a možnosti regulácie ich činnosti

---

Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Refleksje nr 18, 142-167

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

POZITÍVNE A NEGATÍVNE ASPEKTY
PÔSOBENIA SÚKROMNÝCH VOJENSKÝCH
SPOLOČNOSTÍ (TZV. KONTRAKTOROV)
A MOŽNOSTI REGULÁCIE ICH ČINNOSTI.

POSITIVE AND NEGATIVE ASPECTS
OF THE USE OF PRIVATE MILITARY
COMPANIES AND POSSIBILITY FOR
REGULATION OF PMCS ACTIVITIES.

PETER ROZEMBERG
BORIS ĎURKECH

Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši

ABSTRACT

This article introduces the problem of privatization of security with focus on the role of Private Military Companies (PMCs). We present key arguments about the positive and negative aspects of the use of PMCs services as well as three plausible levels for regulation of PMCs activities. At the end we cover the current state of research of PMCs primarily focused on the analysis of the impacts of security privatization upon the national and international political system.

Keywords: Private Military Companies, privatization of security, regulation

ÚVOD

Problematika pôsobenia Súkromných vojenských spoločností (v skratke SVS) predstavuje v zložitej a neustále sa meniacej geopolitickej realite súčasného sveta dôležitý prvok bezpečnostného sektoru. Fenomén privatizácie bezpečnosti je v zahraničnej odbornej literatúre široko pertraktovaný, nakoľko v súčasnosti v krízových oblastiach po celom svete pôsobí niekoľko stoviek SVS. Bez využitia služieb SVS by dnes ani Ozbrojené sily Spojených štátov amerických (OS USA) neboli schopné viesť vojenské operácie v krízových regiónoch sveta. Služby SVS sú na jednej strane využívané širokou škálou zákazníkov, medzi ktorých nepatria iba vlády štátov, ale aj medzinárodné (vládne i mimovládne) organizácie, ako aj aktéri súkromného sektoru, na strane druhej však silnie kritika činnosti týchto spoločností (a privatizácie bezpečnosti ako takej), nakoľko nateraz neexistujú žiadne efektívne nástroje na reguláciu aktivít súkromných vojenských spoločností. Aj keď z hľadiska medzinárodnej a národnej bezpečnosti ide o veľmi aktuálnu problematiku, ktorá bude v blízkej budúcnosti naďalej naberať na aktuálnosti, diskusia o SVS v podmienkach Slovenskej republiky sa zatiaľ iba dostáva do centra pozornosti širšej odbornej verejnosti. Preto cieľom tohto prehľadového článku je informovať širšiu vojensko-odbornú verejnosť o najviac diskutovaných pozitívnych a negatívnych aspektoch pôsobenia SVS a aktuálnych možnostiach regulácie ich pôsobenia.

POZITÍVNE A NEGATÍVNE ASPEKTY PÔSOBENIA SVS

A: Pozitívne aspekty pôsobenia SVS. Pozitívne aspekty použitia SVS sú založené na hlavných dôvodoch, pre ktoré si vlády štátov, medzinárodné organizácie ako aj súkromní zákazníci tieto spoločnosti prenajímajú. Podľa Bureša a Nedvědické ide o nasledovné pozitívne aspekty:¹

1. Cena poskytovaných služieb. Jedným z kľúčových argumentov pre využitie služieb SVS je podľa zástancov tohto prístupu nižšia cena poskytovaných služieb. Túto výhodnú cenu je možné dosiahnuť vďaka fungovaniu mechanizmu voľného trhu. Keď totiž existuje voľná súťaž, sú konkurenčné SVS motivované k efektívnemu poskytovaniu kvalitných služieb za čo možno najnižšiu cenu. Inak by sa SVS dlhodobo neudržali na trhu a prestali by byť konkurencieschopné. V porovnaní s nasadením pravidelnej armády je tak možné dosiahnuť značných finančných úspor. Ako príklad je možné

¹ Bureš O. - Nedvědická V.: *Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 125.

uviesť prvý experiment OS USA s civilnou spoločnosťou v rámci programu Logistic Civil Augmentation Program (LOGCAP), ktorý začal v roku 1985. Tento program umožňoval OS USA zamestnávať vopred vybrané civilné spoločnosti k poskytovaniu logistickej podpory v širšom spektre služieb, ako sú dodávky elektrickej energie, hygienických zariadení, budovanie prístreškov, stravovanie a rôzne stavby. Išlo o civilné služby, ktoré však boli pre OS USA nasadené vo vojenskej operácii nevyhnutné. Hlavným cieľom bola najmä úspora finančných prostriedkov a neskôr najmä zastrešenie dramatického znižovania vojenského personálu OS USA v post sovietskej ére. V roku 1992 uzavrel vtedajší minister obrany Dick Cheney zmluvu so spoločnosťou Brown and Root, ktorá mu vypracovala štúdiu, ako môžu OS USA plne maximalizovať výhody zaistenia podporných funkcií súkromnými spoločnosťami. Aj keď výsledok tejto spolupráce nie je kvôli utajeniu známy, spoločnosť Brown and Root získala koncom roka 2002 prvú päťročnú zmluvu na podporu vojenských operácií OS USA vo svete. Počas tohto obdobia zabezpečovala pre OS USA podporu vojenských operácií v Rwandskej republike, Konžskej demokratickej republike, Haitskej republike, Kuvajtskom štáte a na Balkáne. Vládny účtovný úrad USA a štúdiá Inštitútu logistického riadenia v roku 1997 preukázali, že spoločnosť Brown and Root vykonala podporu OS USA za 462 miliónov amerických dolárov (USD) so 6766 civilnými zamestnancami, čo by si za normálnych okolností vyžiadalo 8918 vojakov a 683 miliónov USD.² Súkromné vojenské spoločnosti tak začali pracovať vo vojnových zónach v rôznych častiach sveta, avšak vtedy ešte mimo priamu bojovú líniu. Príslušníci SVS navyše nemohli byť použítí pre plnenie bojových úloh, nakoľko to zakazoval Executive Order No.11905 z roku 1976,³ ktorý podpísal vtedajší prezident USA Gerald Ford. Ten mimo iné nedovoľoval americkým občanom konajúcim v prospech vlády USA angažovať sa vo vojenských konfliktoch a v žiadnom prípade nedovoľoval organizovať politické vraždy. Toto rozhodnutie potvrdili aj nasledujúci prezidenti USA. Až po útokoch z 11. 9. 2001 podpísal vtedajší americký prezident George Bush „rozhodnutie“ oprávňujúce príslušníkov Ústrednej spravodajskej služby (CIA) k usmrteniu Usamu bin-Ládina. Problém bol v tom, že CIA nemala dostatok vycvičených ľudí schopných vykonať túto operáciu a preto sa obrátila na SVS.⁴

2 Pelton R.Y.: *Oprávňení zabíjet – kontraktoři ve válce s terorizmem*, Mladá Fronta, Praha, 2008, s. 124.

3 Ibidem, s. 45.

4 Ibidem, s. 49. (Ide o tzv. oprávnenie GAMA, ktoré nie je verejne dostupné)

Navyše, samotní predstavitelia SVS sami uvádzajú, že za pomerne malé finančné náklady mohli byť využítí na zabránenie alebo predídenie niektorých najhorších zlyhaní operácií pod gesciou Organizácie spojených národov (OSN) v nedávnej minulosti. Ako príklad často uvádzajú analýzu bývalej SVS Executive Outcome (EO), ktorá by v prípade včasného zásahu v Rwandskej republike v dobe prebiehajúcej genocídy dokázala rozmiestniť svojich zamestnancov s vlastnou leteckou a palebnou podporou do 6 týždňov za finančnú odmenu 600 000 USD denne (maximálne 150 miliónov USD celkovo za celú operáciu). To v porovnaní s operáciou OSN na udržanie mieru UNAMIR II, ktorá bola spustená až po genocíde a stála päťkrát toľko, vyznieva pre SVS EO veľmi priaznivo.⁵

2. Efektivita. Pri pohľade do histórie sa väčšina konfliktov riešila skôr silou než dohodou. Ako uvádza Damian Lilly, „súčasný konflikt sa nevedú medzi dvoma zvrchovanými štátmi, ale ide prevažne o interné konflikty medzi vládou a nepravidelnými opozičnými silami v rámci jedného štátu. Tieto konflikty sú nepomerne brutálnejšie ako konflikty v minulosti. Pričom hlavnou obeťou konfliktov sa stáva civilné obyvateľstvo.“⁶ Predstavitelia SVS preto čoraz častejšie argumentujú, že dokážu efektívne a rýchlo ukončiť aj zdanlivo neriešiteľné konflikty. V roku 2003 bola zverejnená operatívna koncepcia najväčšej asociácie SVS - International Peace Operation Association (IPOA), neskôr premenovanej na International Stability Operation Association (ISOA), ktorá zastrešuje viac ako štyridsať amerických SVS⁷ s ponukou služieb pre misie OSN MONUC v Demokratickej republike Kongo. Asociácia ISOA/IPOA odhadla, že výdavky by nepresahovali 20 % z celkových ročných nákladov misie OSN.⁸

3. Flexibilita. Ako ukazujú skúsenosti z nedávnej minulosti, v prípade porušenia mierovej dohody, alebo pri vzniku konfliktu, môže nasadenie

5 Singer P.W.: *Corporate Warriors – The Rise of Privatized Military Industry*, Cornell University Press, 2003, s. 185-186. In: Bureš O. - Nedvědická V.: *Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 126-127.

6 Lilly D.: *The Privatization of Security and Peacebuilding – A Framework for Action*, International Alert, s. 6. In: BUREŠ, O. - NEDVĚDICKÁ, V.: *Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 127.

7 Kompletný zoznam SVS združených v IPOA /ISOA je na <http://www.stability-operations.org/members>

8 IPOA, „Supporting the MONUC Mandate with Private Services in the Democratic

SVS predstavovať najjednoduchší a najflexibilnejší spôsob ako reagovať na neočakávanú situáciu. Pretože väčšinou stačí nasadiť malú skupinu dobre vycvičených profesionálov, ktorí dokážu rýchlo a efektívne oddeliť znepriatelené strany konfliktu. SVS k tomuto kroku nepotrebujú zbytočné byrokratické procesy, pričom po úspešnom ukončení misie sa dokážu rovnako rýchlo stiahnuť. Ide najmä o časový faktor, pretože nedochádza k zbytočným časovým prietahom, čím sa zabraňuje ďalšiemu eskalovaniu konfliktu. Ako uvádza Everts, „ďalším veľkým plusom pre mnohé vlády hlavne krajín tzv. Západu je i fakt, že využitím služieb SVS je možné sa do značnej miery vyvarovať mediálnemu efektu mŕtvych tiel (body-bag effect). Verejnosť aj médiá totiž obecne vnímajú zamestnancov SVS ako žoldnierov, ktorí nasadzujú svoje životy za peniaze, a nie ako dôležitú vojenskú silu, ktorá pomáha riešiť zložité bezpečnostné situácie“.⁹ Ak je pri plnení svojich pracovných povinností usmrtený pracovník SVS verejnosť aj médiá tento fakt obvykle nereflektujú. Ak je však usmrtený vojak v službe, médiá majú spravidla sklon reprezentovať vojakov ako hrdinov a vlastencov, ktorí bojujú proti nepriateľovi. Smrť pracovníkov SVS taktiež obvykle nevyvoláva tlak verejnej mienky na politickú reprezentáciu krajiny ohľadom zmeny postoja k danému konfliktu. Navyše, ako uvádza profesor Howe: „*Súkromné sily je možné dať dohromady a rozmiestniť rýchlejšie ako mnohonárodnostné sily, väčšinou budú politicky prijateľnejšie, zvlášť vo vzťahu k stratám, než nasadenie národných armád. Okrem toho majú jasnejšiu organizačnú štruktúru, kompatibilnejšiu vojenskú výzbroj, výstroj a výcvik a väčšiu skúsenosť spoločného pôsobenia než ad hoc mnohonárodnostné sily. Môžu byť finančne menej nákladné než iné zahraničné jednotky. Navyše si môžu vyberať zo širokej databázy osvedčených bojových veteránov.*“¹⁰

4. Špeciálne služby. Narastajúca závislosť pravidelných armád na moderných technológiách si čoraz častejšie vyžaduje osvojenie si vysoko špecializovaných zručností pri obsluhu najmodernejšej vojenskej techniky. Ozbrojené sily čoraz viac využívajú na civilnom trhu bežne dostupné tech-

---

Republic of Congo“, IPOA Operational concept Paper, 2003. In: Bureš O. - Nedvědická V.: *Súkromé vojenské spoločnosti – Staronoví aktéri mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 128.

9 Everts P.: *When the Going Gets Rough: Does the Public Support the Use of Military Force?*, World Affairs 162, No 3 (2000), s. 93.

10 Howe H. M.: „*Private Security Forces and African Stability*,“ s. 158. In: Bureš O. – Nedvědická V.: *Súkromé vojenské spoločnosti – Staronoví aktéri mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 131.

nológie, ktoré si prispôsobujú vojenským požiadavkám. Najväčší problém nastáva najmä pri údržbe a servise týchto vysoko sofistikovaných technológií, ktoré si vyžadujú vysokú mieru špecializácie čo v súčasnosti bežne školené vojenské odbornosti ani v najmodernejších armádach sveta nedokážu dostatočne zabezpečiť. Preto je nevyhnutné aby si na údržbu a prevádzku týchto technicky vyspelých zariadení armády prenajímali civilných odborníkov, ktorých poskytujú práve SVS. Môžu si totiž dovoliť zaplatiť skúsených špecialistov z celého sveta. Navyše, ako uvádza Deborah Avant, „náborové politiky národných armád často neumožňujú nábor cudzincov, čo je pri určitých špecializáciách veľmi limitujúci faktor, lebo v niektorých krajinách nie sú potrební experti vôbec k dispozícii“.¹¹

5. Výhody vyplývajúce z akvizície služieb z trhového prostredia. V tomto prípade zohráva rozhodujúcu úlohu viera vyplývajúca z fungovanie mechanizmu voľného trhu. Ako uvádza Jennings: „Privatizácia a outsourcing niektorých funkcií štátu vedie k úsporám nákladov, znižuje plytvanie a duplicitu, vedie ku skvalitneniu služieb a lepším výsledkom... Privatizácia niektorých vojenských funkcií – hlavne tých, ktoré súvisia s logistikou, zásobovaním, dopravou a údržbou zbraní – armáde uľaví od týchto podružných funkcií a umožní jej sústrediť sa na svoje hlavné poslanie, čím je bojová činnosť“.¹² Spoločnosti navyše musia navzájom súťažiť o klientov a ponúknuť im prijateľnú cenu, poskytovať najlepšie služby a zaujať ich svojimi referenciami a dobrou povestou. Zároveň to SVS núti neustále zvyšovať úroveň a kvalitu svojich služieb, vybavenia a personálu, zatiaľ čo pravidelné armády týmto tlakom nie sú vystavené. SVS sú v trhovom prostredí nútené o svoje zákazky súťažiť vo výberových konaniach a aby boli schopné dosahovať zisk, musia byť spoľahlivými partnermi pre svojich klientov. Tým SVS zdôvodňujú aj vytváranie svojich etických kódexov, ktorými sa zaväzujú riadiť.

6. Absencia alternatív. Pre niektoré štáty predstavuje využitie SVS skôr nutnosť než slobodnú voľbu, nakoľko nemajú dostatočné materiálne alebo ľudské kapacity k zabezpečeniu požadovaných služieb: „Vláda napríklad môže mať nedostatok vojakov k odrazeniu nepriateľa. Uprostred vojnového

11 Avant D. D.: *Contracting for Services in U.S. Military Operations*, s. 458. In: Bureš O. - Nedvědicá V.: *Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 133.

12 Jennings J.: *Armed Services*, s. 36. In: Bureš O. - Nedvědicá V.: *Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 133.

konfliktu môže byť privatizácia jedinou možnosťou k ich zaisteniu. Ďalším príkladom absencie voľby je privatizácia špeciálnych služieb, ktoré môžu byť zaistené výlučne kontraktormi v prípadoch, kedy vojenský personál už nemá základné skúsenosti alebo vybavenie k ich výkonu.“¹³

B: Negatívne aspekty pôsobenia SVS.

1. Normatívna kritika využitia SVS. Podľa niektorých bezpečnostných expertov a akademikov je neprijateľná už len samotná myšlienka využívania SVS orientovaných na zisk pre zaistenie verejného poriadku a bezpečnosti. Podľa Sarah Percy ide o dve kľúčové morálne výhrady. Prvou jej výhradou je, „že využitie SVS vždy legitimizuje zabíjanie bez vzťahu k patričným dôvodom a druhou, že využitie SVS podkopáva náležitý vzťah medzi občanom a štátom.“¹⁴ Patričný dôvod k zabíjaniu sa podľa Percy menil (ochrana náboženskej viery, obrana národných záujmov), ale viac menej nikdy nezahrňoval finančný zisk. Jej druhá výhrada potom vychádza z presvedčenia, že je veľmi dôležité udržiavať určitý vzťah medzi občanom a štátom. A práve najímanie platenej a cudzej sily tento vzťah nevyhnutne a výrazne podkopáva. Na tento fakt poukazoval už Niccolò Machiavelli, podľa ktorého má každý občan špeciálnu a nenahraditeľnú vojenskú povinnosť voči svojmu štátu: *„Rodený vojak bojujúci za svoju vlasť týmto tiež prispieva k jej sile; žoldnier bojujúci sám za seba ju naopak aspoň dvoma spôsobmi oslabuje. Po prvé, žoldnier je proste menej efektívny, pretože nie je motivovaný tak ako národný vojak. Po druhé tým, že nahradzuje národného vojaka, žoldnier aktívne podkopáva zodpovednosť voči vlasti, ktorá je kľúčová pre silný štát.“¹⁵*

2. Absencia a/alebo obchádzanie kontroly. Táto výhrada poukazuje najmä na skutočnosť, že samoregulačné tržné mechanizmy nie sú vždy dokonalé. Navyše, podľa kritikov SVS je honba za ziskom pre mnohých

13 Prado M. M.: „*Private Prisons and the Democratic Deficit*“, in *Private Security Public Order: The Outsourcing of Public Services and Its Limits*, ed. Simon Chestermann and Angelina Fischer, Oxford University Press, 2009, s. 108. In: Bureš O. - Nedvědická V.: *Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 136.

14 Bureš O. - Nedvědická V.: *Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 137.

15 Percy S.: *Mercenaries – The History of a Norm in International Relations*, Oxford University Press, 2007, s. 77. In: Bureš O. - Nedvědická V.: *Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 138.

predstaviteľov SVS oveľa dôležitejšia, ako ochrana záujmov klienta, pričom čo je dobré pre SVS, nemusí byť dobré pre ich klientov, alebo pre verejnosť. Problematickým sa javí aj tzv. „zámena zodpovednosti“, ku ktorej dochádza, pokiaľ si vláda privlastní kredit za úspešné akcie SVS a/alebo odmieta zodpovednosť za nevydarené operácie. Privatizácia bezpečnosti tak dáva vládam štátov jedinečnú príležitosť k prevzatíu zodpovednosti selektívnym spôsobom. Podľa Singera „je problém „zámeny zodpovednosti“ a jeho vplyv na fungovanie demokracie a systém kontrol a protiváh natolko závažný, že nemôže ospravedlniť privatizáciu bezpečnosti.“¹⁶ V súvislosti s touto skutočnosťou je potrebné upozorniť aj na vykonávanie tzv. „čiernych operácií“ (black operations), ktoré sú vládami údajne úmyselne zadávané práve vybraným SVS, nakoľko využitie pravidelnej národnej armády by bolo politicky nepriechodné. Aj keď spoľahlivé údaje o týchto operáciách neexistujú, údajne môžu predstavovať až 10% zo všetkých operácií SVS. Ako konštatuje Pelton: „Privátna bezpečnosť nemá žiadnu ideológiu, žiadnu domovinu, žiadnu vlajku. Nie je žiadny Boh a vlasť. Je iba výplatný šek.“¹⁷ Problematika štátnej zodpovednosti má pomerne komplikovaný právny rámec. Problematickými v tejto súvislosti sú najmä prípady, kedy štát nemá priamu kontrolu nad konaním SVS, či už preto, že ju mať nechce, alebo preto, lebo jej reálne nie je schopný.

3. Nespoľahlivosť. Predstavitelia SVS môžu jednoducho odmietnuť príliš riskantnú úlohu, kde by mohli mať veľké straty na životoch, alebo stávkovať priamo na bojisku, nakoľko nepodliehajú riadnym vojenským veliteľom. SVS navyše prioritne zohľadňujú záujmy svojich akcionárov a nie svojich klientov. Taktiež môže dochádzať k sporom medzi zmluvnými stranami, pričom z hľadiska poskytovania vojensko-bezpečnostných služieb môže mať i krátkodobé zdržanie ďalekosiahle negatívne dôsledky. Ako príklad uvádza Singer prípad Kanady: „V júli 2000 prepravovala prenajatá transportná loď GST Katie jednotku Kanadskej armády z Bosny, vrátane viac ako 550 tankov a obrnených vozidiel, 350 kontajnerov s muníciou a ďalším citlivým vojenským materiálom. Kvôli finančnému sporu medzi dvoma subdodávateľskými firmami loď začala krúžiť na hraniciach

16 SINGER, P.W.: *Corporate Warriors – The Rise of Privatized Military Industry*, Cornell University Press, 2003, s. 215. In: Bureš O. - Nedvědícká V.: *Soukromé vojenské společnosti – Staronovi aktéři mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 140.

17 PELTON, R.Y.: *Oprávnění zabíjet – kontraktori ve válce s terorizmem*, Mladá Fronta, Praha, 2008, s. 244.

*kanadských vôd. Dokiaľ spor nebol vyriešený, loď odmietla dokončiť plavbu a v podstate tak držala v šachu skoro jednu tretinu celkového vybavenia kanadskej armády aj s jej vojakmi. Celá záležitosť pritom trvala skoro dva týždne.*¹⁸ O čo horšie dopady môže mať potom prípadná obdobná sporná situácia, ak by SVS zabezpečovala dopravu jednotiek a materiálu do konfliktnej oblasti.

4. Komodifikácia bezpečnosti (commodification of security). Ide najmä o diverzifikovaný prístup pri zabezpečovaní bezpečnosti podľa prístupu k bohatstvu. Predstavitelia SVS zvolia iný prístup pre bohatých zákazníkov, iný pre chudobnejších zákazníkov. Na medzinárodnej úrovni tak hrozí, že chudobnejšie štáty si nebudú môcť dovoliť dostatočnú ochranu. Nedostatok iných možností preto môže prípadne prinútiť niektoré chudobnejšie vlády k prijatiu podmienok, ktoré môžu byť pre ne veľmi nevýhodné.

5. SVS ako aktéri neokolonializmu. Kritici SVS týmto argumentom kritizujú nasadzovanie kontraktorov najmä do menej rozvinutých krajín v Afrike s odôvodnením, že ide o neokolonializmus. Využitím služieb SVS vysielajúce vlády údajne pod zámienkou posilnenia práva a bezpečnosti v danej krajine presadzujú svoje geopolitické záujmy a ciele bez nasadenie vlastnej armády, čo je veľmi výhodné najmä v krajinách s laxným prístupom k dodržiavaniu ľudských práv.

6. Kvalita zamestnancov SVS. Ide o ďalšiu oblasť, ktorú kritici SVS s obľubou využívajú pri argumentácii proti pôsobeniu SVS. Podľa nich ak chce občan vstúpiť do pravidelnej národnej armády, musí splniť presne špecifikované kritéria výberového konania. V prípade SVS je postup pri nábore nových zamestnancov predmetom utajenia a ani klienti SVS často nemajú informácie, akým výberovým procesom zamestnanci SVS prešli a aké požiadavky pri výberovom konaní splnili. A ak aj niektoré SVS zverejnja informácie o kvalite svojich zamestnancov, je ťažké túto skutočnosť adekvátne overiť.

7. Porušovanie ľudských práv. Vzhľadom k absencii medzinárodne platnej regulácie činnosti SVS a neadekvátnosti národných regulačných rámcov (pozri nižšie) existuje pomerne veľké riziko, že príslušníci SVS zneužijú svoje postavenie a pri výkone svojich pracovných povinností porušia základné ľudské práva. Najznámejším prípadom, ktorý sa dostal na verejnosť bol známy škandál z irackého väzenia Abú Ghraib, kedy nielen

---

18 Singer P.W.: *Corporate Warriors – The Rise of Privatized Military Industry*, Cornell University Press, 2003, s. 160.

vojaci OS USA, ale aj kontraktori zo SVS CACI a Titan mučili zadržaných irackých občanov. Išlo najmä o páchanie fyzického a psychického násilia, vrátenie polievania vodou, bitia, sexuálneho zneužívania a zastrašovania pomocou služobných psov. Známe sú aj prípady kedy došlo k zámernej bezdôvodnej strelbe a usmrteniu civilného obyvateľstva príslušníkmi SVS. Pritom iba minimum páchatelov je potrestaných. Jeden z mála prípadov kedy sudca skutočne vyniesol rozsudok doživotného väzenia nad príslušníkom SVS sa odohral 13.4. 2015. Išlo o bývalého príslušníka americkej SVS Blackwater Nicholasa Slattena za zmasakrovanie 14 neozbrojených irackých civilistov v Bagdade v roku 2007.¹⁹ Jeho traja kolegovia dostali po 30 rokov väzenia. Stále však ide skôr o ojedinelé prípady.

8. Práca pre akéhokoľvek zákazníka. Kritici SVS argumentujú najmä tým, že pokiaľ bude jediným kritériom ponuka a dopyt, vždy sa nájdu SVS, ktoré ponúknu svoje služby komukoľvek, kto za ne dobre zaplatí. Navyše v praxi neexistujú žiadne záväzné pravidla, určujúce pre koho môžu, alebo nesmú SVS pracovať. Podľa Singera „*existujú špekulácie o tom, že niektoré SVS v minulosti pracovali aj pre nadnárodné zločinecké organizácie a správa International Consortium of Investigative Journalists z roku 2002 dokonca uvádza, že niektoré SVS najmä v tzv. zlyhávajúcich štátoch (failed states) bežne prechádzajú medzi tajnosťami opradenými svetmi obchodu, organizovaného zločinu a terorizmu.*“²⁰

9. Náklady. Aj keď sa experti na SVS vo všeobecnosti zhodujú v tom, že SVS dokážu pri racionálnom manažmente v oblasti logistiky ušetriť značné finančné prostriedky, v praxi (najmä kvôli utajovaniu kontraktov) dodnes neexistujú hmatateľné dôkazy o tom, že využívanie služieb SVS vedie k znižovaniu nákladov. Kritici SVS práve naopak poukazujú na skutočnosť, že využívanie kontraktorov služby skôr predražuje. Ako uvádza Pelton: „...*čiasťka pripísaná na účet amerického daňového poplatníka za mzdu kontraktora 600 dolárov na deň nakoniec činí tisíce. Zrovnateľné náklady na jedného činného vojaka s rovnakou skúsenosťou a platovým zaradením predstavujú okolo 100 až 250 dolárov na deň. Aj keby tieto služby*

19 Dostupné na: <http://www.sme.sk/c/7749595/exzoldnierov-blackwater-odsudili-zamasaker-v-bagdade.html>

20 Singer P.W.: *Corporate Warriors – The Rise of Privatized Military Industry*, Cornell University Press, 2003, s. 52. In: Bureš O. - Nedvěďická V.: *Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 151-152.

poskytoval štvorhviezdičkový generál, stál by zhruba 450 dolárov na deň.²¹ V prípade poskytovania služieb spravodajskej podpory údajne priemerné finančné náklady na jedného spravodajského dôstojníka SVS predstavujú až 250 000 USD ročne. Je to údajne až dvakrát viac oproti platu radových amerických spravodajských úradníkov. Ako uvádza Bureš a Nedvědická „tento platový rozdiel je využívaný na získavanie vládnych úradníkov pre prácu v SVS. Ide o tzv. „bidding back“, pričom len americké ministerstvo pre vnútornú bezpečnosť prišlo za posledné roky až o dve tretiny svojich vyššie postavených zamestnancov a expertov“.²² Keďže systém náboru nových príslušníkov SVS, ani získavanie zákaziek od štátu nie je pod patričnou kontrolou, je tu priestor pre korupciu. Bohaté SVS sa údajne pokúšajú priamo ovplyvňovať získanie zákaziek od štátu prostredníctvom lobbingu, alebo sponzoringu politických strán. Ďalším problémom môže byť, že podpísanie kontraktu medzi vládou určitého tzv. zlyhávajúceho štátu a SVS môže byť viazané na prírodné bohatstvo zlyhávajúceho štátu. Ide najmä o prípady z afrického kontinentu, kde v prípade neschopnosti štátu finančne platiť za služby poskytované SVS vláda poskytne SVS ako kompenzáciu podiel na zisku z ťažby nerastných surovín (ropa, zemný plyn, diamanty), čím sa cena poskytovaných služieb výrazne predraží. Ako uvádza Singer, vláda Sierra Leone „vymenila dlhodobé koncesie na ťažbu diamantov v hodnote zhruba 200 miliónov dolárov za vojenskú pomoc v núdzi od SVS Sandyline, ktorá mala hodnotu 10 miliónov dolárov.“²³

10. Negatívne dopady na fungovanie národnej armády. Na rozdiel od armády, pracovníci SVS sú povinní v priebehu vojenskej operácie plniť iba tie úlohy, ktoré sú stanovené v uzatvorenej zmluve. Nie je možné ich prinútiť, aby okamžite reagovali na zmenenú situáciu na bojisku, čo môže byť pre úspešné splnenie misie kľúčové. Navyiac, využívanie služieb SVS môžu príslušníci armády považovať za konkurenciu. Problémy spôsobuje už samotný fakt, že zamestnanci SVS majú neporovnateľne vyššiu mzdu ako profesionálni vojaci najmä na africkom kontinente. Vyššie mzdy SVS

21 Pelton R.Y.: *Oprávnění zabíjet – kontraktori ve válce s terorizmem*, Mladá Fronta, Praha, 2008, s. 144.

22 Bureš O. - Nedvědická V.: *Soukromé vojenské společnosti – Staronovi aktéři mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 153.

23 Singer P.W.: *Corporate Warriors – The Rise of Privatized Military Industry*, Cornell University Press, 2003, s. 167. In: Bureš O. - Nedvědická V.: *Soukromé vojenské společnosti – Staronovi aktéři mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 156.

komplikujú predstaviteľom národných armád náborový proces nových vojakov a civilných zamestnancov.

MOŽNOSTI REGULÁCIE ČINNOSTI SVS

Potreba regulácie SVS. Z vyššie uvedeného vyplýva, že k otázke fungovania SVS v súčasnosti nie je možné zaujať jednoznačný postoj. Avšak väčšina expertov na SVS či už z radov kritikov, alebo obhajcov SVS sa zhoduje na skutočnosti, že by mal byť prijatý určitý regulačný rámec, ktorý by stanovil jasnejšie zásady fungovania SVS. A to najmä z dôvodu narastania negatívnych aspektov prejavujúcich sa počas pôsobenia SVS v reálnych operáciách. Ide najmä o porušovanie ľudských práv, zbrojných embárg OSN, mučenie zajatcov, alebo bezhlavé strieľanie civilného obyvateľstva pracovníkmi SVS. Aj keď sú tieto incidenty vzhľadom na celkové množstvo vykonávaných operácií SVS skôr výnimkou než pravidlom, prevláda medzi expertmi názor, že aktivity SVS vyžadujú určitú formu dohľadu a/alebo regulácie a to najmä z nasledovných dôvodov:

1. *Zaistiť, aby pôsobenie SVS nemalo negatívny vplyv na mier, bezpečnosť a riešenie konfliktov.*
2. *Zaistiť, aby využitie služieb bolo legálne a legitímne a aby nepoškodzovalo ľudské práva.*
3. *Zaistiť, aby aktivity SVS nepodkopávali vládnu politiku.*
4. *Zabrániť, aby SVS zapríčinili ekonomické straty svojim komerčným klientom.*
5. *Zaistiť, aby SVS boli zodpovedné za svoje aktivity a za činy svojich zamestnancov.*
6. *Zaistiť, aby aktivity SVS boli maximálne transparentné.*
7. *Zabrániť, aby SVS lavírovali medzi legálnymi a nelegálnymi aktivitami.*
8. *Garantovať, aby SVS žiadnym spôsobom nepodkopávali štátnu suverenitu.²⁴*

---

²⁴ Kinsey CH.: *Corporate Soldiers and International Security – The Rise of Private Military Companies*, Routledge, 2006, London, s. 135. In: Bureš O. - Nedvěďická V.: *Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 161-162.

Problematickým sa v tejto súvislosti javí už samotný fakt, že pre určitú časť expertov, ale aj širšej verejnosti, je neprijateľná už len samotná existencia SVS. SVS sú tu vnímané ako síce novodobí, ale v podstate rovnakí žoldnieri, ktorých využívanie kritizoval už vyššie citovaný N. Machiaveli. Ide najmä o pohľad, že súkromné použitie sily je morálne neprijateľné samo o sebe a túto skutočnosť nedokáže odstrániť ani najlepšie regulačné pravidlo. Tento problém je možné teda riešiť iba zákazom činnosti SVS. Ide o tzv. „*abolitionist approach*“. Tieto morálne výhrady v súčasnosti zohrávajú pri diskusiách ohľadne regulácie činnosti SVS dôležitú úlohu a s vysokou pravdepodobnosťou je možné hodnotiť, že aj v budúcnosti zohrajú dôležitú úlohu. Ako uvádza Sarah Percy bude to najmä z týchto šiestich dôvodov:

1. *Výhrady zástancov „abolitionist approach“ nemôžu byť uspokojené žiadnou formou regulácie a určitá časť ľudí bude aj naďalej bytostne presvedčená o tom, že privatizácia použitia sily je sama o sebe chybným krokom.*
2. *Je však viac menej možné uspokojiť aspoň niektoré morálne výhrady vhodným spôsobom regulácie, ktorá by mala hlavne zaistiť, aby sa SVS skutočne držali v súčasnej dobe stále častejšie proklamovaného záväzku maximálne obmedziť tzv. šedú zónu medzi bojovými a nebojovými operáciami.*
3. *Vhodná regulácia, ktorá jasne nastavuje vzťah medzi domácim štátom a SVS, môže taktiež čiastočne obmedziť obavy ohľadne porušovania ľudských práv, avšak ani jasné vzťahy medzi štátom a SVS neriešia obavy ohľadom podkopávania obecnej kontroly použitia sily využívaním SVS.*
4. *Aj keď sa morálne výhrady zaoberajú predovšetkým tým, čím SVS sú a nie tým čo robia, všetky regulačné mechanizmy okrem úplného zákazu SVS sa musia vážne zaoberať ich konaním. Nie je preto možné nájsť jediný typ regulácie pre všetky druhy služieb SVS.*
5. *Odlišným spôsobom vysporiadania sa s úlohou morálnych výhrad pri vytváraní regulačného režimu je zaistiť ich pretrvávanie. Morálne výhrady, najmä potom tie, vyjadrované na blogosfére, v tlači či zo strany humanitárnych organizácií, totiž predstavujú isté potvrdenie demokratickej kontroly nad použitím sily. Živá verejná debata ohľadne morálnosti využívania služieb SVS predstavuje neformálny, avšak viac menej efektívny dohľad.*
6. *Regulácia musí byť viac ako len kozmetickým opatrením, aby uspokojila aspoň niektoré z morálnych výhrad.²⁵*

Tu je treba podotknúť, že aj keď „*abolitionist approach*“ má svojich zá-

---

25 Percy S.: *Morality and Regulation*, s. 26-28. In: *Mercenaries – The History of a Norm in International Relations*, Oxford University Press, 2007. In: Bureš O. - Nedvěďická V.:

stancov najmä vo Valnom zhromaždení OSN, či v Rade pre ľudské práva OSN, dnes skôr prevláda diskusia o tzv. „regulačnom prístupe“, ktorý sa snaží eliminovať negatívne aspekty pôsobenia SVS vo svete, nie však samotné SVS. Preto sa v ďalšej časti tohto článku zameriame na možnosti regulácie aktivít SVS. Ako uvádzajú Bureš a Nedvědícká v súčasnosti existujú tri primárne možnosti regulácie SVS:

1. *Súčasný medzinárodný regulačný rámec,*
2. *Dva v súčasnosti najprepracovanejšie národné regulačné rámce USA a JAR,*
3. *Sebaregulačné mechanizmy.*²⁶

1. Medzinárodný regulačný rámec. Aj keď je účasť súkromných osôb (žoldnierov) v „cudzích“ konfliktoch stará ako ľudstvo samé, doteraz neexistuje žiadna všeobecne prijímaná definícia ani konsenzus o postavení SVS v medzinárodnom práve. Existujúce právne úpravy v rámci OSN pokrývajú iba fenomén žoldnierstva, nie však novodobých SVS. Ide o tri dohovory medzinárodného práva. A to o Dohovor o odstránení žoldnierstva v Afrike (*Convention for the Elimination of Mercenarism in Africa*) z roku 1979, článok 47 Dodatkového protokolu k Ženevským dohovorom z roku 1977 a Medzinárodný dohovor OSN proti náboru, užívaniu, financovaniu a výcviku žoldnierov (*International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries*) z roku 1989. Tu je však nutné podotknúť, že ani jeden z vyššie uvedených dohovorov sa priamo nezmieňuje o SVS a predstavujú skôr tzv. „abolitionist approach.“ Dňa 13.7.2009 bol na prerokovanie do OSN podaný návrh Medzinárodného dohovoru o regulácii, kontrole a monitoringu súkromných vojenských a bezpečnostných spoločností (*International Convention on the Regulation, Oversight and Monitoring of Private Military and Security Companies*). Podľa tohto dohovoru majú mať štáty monopol na použitie sily a sú v rámci medzinárodného práva zodpovedné za jej použitie, a to i mimo územia štátu – bez rozdielu, či ide o armádu silu či silu SVS:

Súkromé vojenské spoločnosti – Staronoví aktéri mezinárodní bezpečnosti, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 162-163.

²⁶ Bureš O. - Nedvědícká V.: *Súkromé vojenské spoločnosti – Staronoví aktéri mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 160.

1. Každá zmluvná strana nesie zodpovednosť za vojenské a bezpečnostné služby súkromných subjektov registrovaných alebo pôsobiacich v ich jurisdikcii, bez ohľadu na to, či si tieto subjekty štát najal, či nie.
2. Každá zmluvná strana musí zaistiť, aby neštátni aktéri, ktorých si zazmluvnila, boli vycvičení a rešpektovali medzinárodné humanitárne právo a normy ľudských práv.
3. Žiadna zo zmluvných strán nemôže delegovať alebo outsourcovať základné funkcie štátu neštátnym aktérom.²⁷

Dohovor zároveň štátom zakazuje, aby si SVS najímali k nasledovným činnostiam:

- a, zvrhnutiu vlády (vrátane zmeny režimu silou), alebo podrývaniu ústavného usporiadania či právnych, ekonomických a finančných základov štátu.
- b, Vynucovaniu zmeny medzinárodne uznávaných hraníc štátu.
- c, Porušovaniu zvrchovanosti alebo podpore cudzej okupácie časti, alebo celého územia štátu.
- d, Útočeniu na život alebo bezpečnosť civilných osôb.
- e, Teroristické činy.
- f, Zavedeniu kontroly nad prírodnými zdrojmi štátu vrátane vody, ropy, uránu a súvisiacich odvetví alebo zariadení.
- g, Donucovaniu k odsunu alebo vysídleniu ľudí z oblasti trvalého alebo obvyklého bydliska.²⁸

Vlastnou podstatou dohovoru však nie je vytvorenie záväzného regulačného rámca pre SVS, ale skôr úsilie dosiahnuť záväzok zmluvných strán prijať príslušné regulačné opatrenia do svojej národnej legislatívy. Dohovor by mal viesť k vytvoreniu *Komisie pre reguláciu, kontrolu a monitoring súkromných vojenských a bezpečnostných spoločností*, ktorá by vyhodnocovala výročné správy zmluvných strán. K ratifikácii tohto dohovoru však zatiaľ nedošlo.

Mimo rámec OSN existuje tzv. „Švajčiarska iniciatíva“ (*Swiss Initiative*), čo je medzivládny proces iniciovaný švajčiarskym ministerstvom zahraničných vecí a Medzinárodným výborom Červeného kríža, ktoré sa spoločne od roku 2004 zasadujú o prijatie dokumentu, ktorý by jednoznačne potvrdil právne záväzky štátov vo vzťahu k aktivitám SVS a zároveň zadokumentoval „najlepšie postupy“ (good practises) štátov v tejto oblasti. Táto snaha bola odmenená úspechom v podobe podpisu dokumentu dnes známeho

²⁷ Ibidem, s. 166-167.

²⁸ Ibidem, s. 167.

ako *Montreux Document*,²⁹ ktorý dňa 17. 9. 2008 podpísalo 18 štátov vrátane všetkých stálych členov Bezpečnostnej rady OSN a významných exportérov (napr. Juhoafrická republika) a príjemcov služieb SVS (napr. Iracká republika, Afganská islamská republika). *Dokument z Montreux* odporúča štátom stanoviť trestnú a civilnú jurisdikciu nad činnosťami SVS a zaväzuje signatárske štáty k dodržiavaniu ustanovení medzinárodného humanitárneho práva. Švajčiarska iniciatíva v spolupráci s *Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces* začali od roku 2009 uskutočňovať série workshopov, ktorých sa okrem štátnych organizácií zúčastnili aj predstavitelia SVS, humanitárnych organizácií, nadnárodných spoločností, akademikov a expertov. Výsledkom bolo prijatie Medzinárodných pravidiel správania sa pre poskytovateľov súkromných bezpečnostných služieb (*International Code of Conduct for Private Security Services Providers*) v novembri 2010. Na dodržiavanie pravidiel má dohliadať deväťčlenná komisia, zložená po troch zástupcoch z radov kľúčových aktérov (SVS, občianskej spoločnosti a vlád štátov). Avšak prípadné sťažnosti môže táto komisia maximálne postúpiť na prešetrenie národným orgánom.

2. Národný regulačný rámec. Keďže vymáhateľnosť medzinárodného práva je veľmi problematická, národný regulačný rámec sa javí ako vhodný regulačný nástroj, ktorý môže priniesť väčšiu kontrolu a zodpovednosť v tejto oblasti. Činnosť SVS sa totiž musí riadiť zákonmi štátu v ktorom je registrovaná, už menej často zákonmi štátu v ktorom operuje. Ako uvádza Kinsey: „*Neschopnosť medzinárodného spoločenstva dohodnúť sa na právnom statuuse SVS efektívne vkladá túto problematiku na národnú úroveň. Naviac na tejto úrovni nie je treba spolupráce ďalších štátov, a je preto omnoho jednoduchšia implementácia.*“³⁰ Avšak pomerne veľkým problémom je, že národné regulačné rámce sa od seba výrazne líšia a to od úplného zákazu SVS až po výlučné spoliehanie sa na trhový mechanizmus. Ako ilustratívny príklad môžeme porovnať SVS registrované v USA a v Juhoafrickej republike (JAR). V rámci právneho systému USA je možné na aktivity SVS aplikovať viac ako päťdesiat federálnych a štátnych zákonov. Aj keď americké zákonodarstvo nerieši definíciu žoldnierstva, veľmi podrobne si

29 Dostupné na: https://www.eda.admin.ch/content/dam/eda/en/documents/topics/Montreux-document-4_en.pdf

30 Kinsey CH.: *Corporate Soldiers and International Security – The Rise of Private Military Companies*, Routledge, 2006, London, s. 134-135. In: Bureš O. - Nedvěďická V.: *Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 171.

všíma napr. transfery „know-how“, služieb a tovaru, ktorý je klasifikovaný ako zahraničná vojenská asistencia (foreign military assistance). Pritom sa vychádza z predpokladu, že táto asistencia by mala podporovať strategické a národno-bezpečnostné ciele USA. Pričom export týchto služieb zo strany SVS umožňuje vláde USA uvoľniť národné americké sily z menej kľúčových oblastí. Ako uvádza Bureš a Nedvědická, legislatíva USA preto obsahuje dva systémy pre obchodný prevod obranno-bezpečnostných tovarov a služieb do zahraničia:

1. *Priame komerčné predaje (direct commercial sales) – spoločnosti predávajúce priamo zahraničným subjektom na báze schválenej exportnej licencie a*
2. *Medzivládny program známy ako the Foreign Military Sales (FMS), v rámci ktorého žiadna ďalšia licencia nie je vyžadovaná.*³¹

Pritom hlavným obecným legislatívnym nástrojom, ktorý riadi priamy predaj obranných artiklov a služieb je *The Arms Export Control Act (AECA)*. Tento vyslovene stanovuje, že prezident USA je oprávnený kontrolovať import a export a poskytuje poradenstvo o zahraničnej politike osobám, ktoré sú zahrnuté v importe alebo exporte takýchto artiklov a služieb. AECA je potom aplikovaný cez *International Traffic in Arms Regulation (ITAR)*, ktorá definuje obranné služby a špecifikuje registračné a licenčné postupy vrátane donucovacích prostriedkov, zahrňujúcich pokuty a tresty za ich porušenie.³² V praxi však kontrolu nad dodržiavaním pravidiel ITAR vykonáva *Directorate of Defense Trade Controls (DDTC)*, ktorý je súčasťou amerického ministerstva zahraničných vecí. Pokuty za porušenie ITAR sú vysoké – až do výšky jedného milióna USD pre SVS a až desať rokov väzenia pre súkromné osoby. Navyše, firma môže byť zbavená exportných privilégií a možnosti uzatvárať kontrakty s vládou po dobu až troch rokov.³³

Druhým spôsobom, ktorý môžu americké SVS použiť na predaj obranno-bezpečnostných služieb zahraničným zákazníkom je Foreign Military Sales Program (FMS). Na kontrakty realizované cez FMS sa nevzťahuje licenčný režim ITAR. Tieto programy sa realizujú prostredníctvom amerického ministerstva obrany (Pentagon), za čo si účtuje 3 percentá z cel-

31 Bureš O. - Nedvědická V.: *Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 173-174.

32 Ibidem, s. 174.

33 Ibidem, s. 174.

kovej ceny kontraktu. V praxi to teda prebieha tak, že ihneď po obdržaní ponukového akceptačného listu (*Letter of Offer and Acceptance- LOA*) vládou kupujúcej krajiny, *Defense Security Cooperation Agency (DSCA)* z amerického ministerstva obrany priamo nakupuje položky či služby od amerických SVS. Tento systém podporuje veľmi blízke prepojenie firiem, ktoré exportujú obranno-bezpečnostné služby s americkou zahraničnou politikou a americká vláda je tak jednoznačne najväčším a najdôležitejším klientom SVS registrovaných v USA.³⁴ Pomerne veľkým nedostatkom tohto programu je skutočnosť, že Kongres USA nedokáže kontrolovať všetky kontrakty, lebo podľa americkej legislatívy Kongresu sú hlásené len kontrakty presahujúce päťdesiat miliónov USD. A aj tieto kontrakty je navyše možné ľahko rozdeliť na menšie časti a tak sa vyhnúť už aj tak slabej kontrole Kongresu.

Tu je treba poznamenať, že úplne mimo americkú kontrolu sú všetky tzv. off-shorové SVS a aktivity pracovníkov regrutovaných mimo USA. Navyše podľa *National Defense Authorization Act* SVS pracujúce pre ministerstvo obrany môžu spadať do jurisdikcie tzv. Uniform Code of Military Justice, ktorými sa riadia všetky vojenské zložky USA. To by bol síce posun vpred, avšak najmä SVS v Irackej republike na základe jeho vtedajšieho správcu Paula Bremerera nespadať pod iracké právo a zároveň sa na ne vďaka pôsobeniu mimo USA prakticky nevzťahovalo ani právo americké.³⁵ Z tohto dôvodu americký Kongres prevádza revíziu ďalších dvoch zákonov – *War Crime Act of 1966* a *Military Extraterritorial Jurisdiction Act*. Podľa niektorých expertov však ani prijatie nových zákonov nepomôže vyriešiť všetky problémy spojené s pôsobením SVS v zahraničí.

Po páde apartheidu v Juhoafrickej republike sa jej prezident Nelson Mandela pokúsil v roku 1998 o reformu legislatívy týkajúcej sa pôsobenia SVS v krajine. Išlo najmä o reakciu na skutočnosť, že po zmene režimu sa až 30% príslušníkov rozpustených apartheidových oddielov stalo príslušníkmi rôznych SVS. Hlavným cieľom bolo zakázať žoldnierstvo a regulovať zahraničnú vojenskú asistenciu. Nakoľko však táto legislatívna úprava bola príliš vágna v roku 2005 sa vláda JAR pokúsila posilniť národný re-

34 Avant D. D.: *The Emerging Market for Private Military Services and the Problems of Regulation*, s.181-195. In: Bureš O. - Nedvědická V.: *Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 175.

35 Ibidem, s 177.

gulačný rámec pre aktivity SVS pomocou nového zákona – *Prohibition on Mercenary Activity and Prohibition and Regulation of Certain Activities in an Area of Armed Conflict Bill*. Tento návrh mal ošetriť najmä nasledujúce tri aspekty regulácie SVS:

1. *Zrušiť možnosť, aby SVS mohli akékoľvek svoje aktivity deklarovať ako humanitárnu asistenciu, a tým sa celkovo vyhýbať nutnosti získať povolenie pre realizáciu týchto aktivít.*
2. *Posilniť extrateritoriálnu aplikáciu zákona tak, aby sa jednoznačne vzťahoval aj na osoby, ktoré nie sú občanmi JAR, ale ktoré poskytujú bezpečnostné alebo iné podporné služby v oblastiach ozbrojeného konfliktu.*
3. *Stanoviť špeciálne výnimky pre činy „spáchané behom bojov vedených ľudom s cieľom uplatnenia práva na národné oslobodenie, sebaurčenie, nezávislosti proti kolonializmu“ alebo behom „odporu voči okupácii, agresii alebo dominancii nepriateľských alebo zahraničných síl“³⁶.*

Ale aj tento návrh sa okamžite stal predmetom tvrdej kritiky zo strany domácich ako aj zahraničných expertov. Zákon bol preto čiastočne prepracovaný a v auguste 2006 bol prijatý prvou komorou parlamentu JAR.

3. Sebaregulácia SVS. Podľa odbornej verejnosti zaoberajúcej sa problematikou SVS musí byť sebaregulácia SVS neoddeliteľnou časťou akéhokoľvek sebaregulačného rámca. Zatiaľ čo vynucovanie dodržovania medzinárodných a národných pravidiel môže byť neúčinné, pomalé a komplikované, sebaregulácia SVS pomocou prijatia a rešpektovania etických kódexov, alebo členstvom v asociácii združujúcej najvýznamnejšie SVS by mohla mať pozitívny prínos. Voľný trh (a jeho štandardné mechanizmy) totiž v tomto prípade nie je schopný účinnej sebaregulácie. Sú k tomu potrebné ešte tri úrovne regulácie:

1. *Prijatie etického kódexu a firemných štandardov jednotlivými SVS.*
2. *Vstup do asociácií združujúcich SVS s cieľom vytvoriť určité štandardy platné pre všetkých svojich členov.*
3. *Regulačný potenciál samotných kontraktov medzi SVS a kupcami ich služieb.³⁷*

Etické kódexy a firemné štandardy. Podľa analýzy, ktorú urobil tím expertov z International Peace Institute (IPI)³⁸ na vzorke viac ako štyridsiatich SVS, väčšina SVS si je vedomá užitočnosti etických kódexov a na

³⁶ Ibidem, s. 181.

³⁷ Ibidem, s. 185.

³⁸ Ibidem, s. 185.

svojich webových stránkach a v propagačných materiáloch sa otvorene hlásia k ich dodržiavaniu a rešpektovaniu. Dobrovoľne sa tiež hlásia k rešpektovaniu Dobrovoľných princípov bezpečnosti a ľudských práv a Univerzálnej deklarácii ľudských práv z roku 1948. Podľa kritikov SVS však týmto krokom SVS iba deklarujú svoju ochotu rešpektovať etické kódexy, avšak v praxi existuje množstvo prípadov, kedy SVS potrestali tých svojich zamestnancov, ktorí nahlásili prípady porušovania ľudských práv inými zamestnancami SVS (napr. v Irackej republike – väznica Abú Ghraib, alebo v Afganskej islamskej republike).

Asociácie SVS a ich štandardy. Vstup SVS do asociácie, ktorá sa snaží o vytvorenie určitých etických štandardov platných pre všetkých jej členov predstavuje ďalšiu možnosť sebaregulácie činnosti SVS. Pre potreby tohto článku spomenieme už vyššie uvedenú asociáciu IPOA (od roku 2010 premenovanú na ISOA), ktorá nateraz združuje viac ako 40 prevažne amerických SVS poskytujúcich služby v oblasti „mieru a stability“. Táto asociácia od roku 2001 vypracovala už trinásty variant Code of Conduct, pričom posledná najnovšia verzia vstúpila do platnosti 20. 10. 2013.³⁹ Na tejto stránke sa taktiež nachádza tlačivo „Standards Enforcement“, na dodržiavanie ktorého od roku 2006 dohliada komisia zložená zo zástupcov členských SVS a tiež formulár pre podanie sťažnosti pre porušenie Code of Conduct na ktorúkoľvek SVS, ktorá je členom ISOA. Avšak ani tu neexistujú žiadne právne mechanizmy na vynútenie dodržiavania štandardov v praxi. Známy je prípad SVS Blackwater, na ktorú bola po incidente v Iraku (v roku 2007) podaná sťažnosť pre porušenie Code of Conduct. Predstavitelia SVS Blackwater zareagovali tak, že vystúpili z tejto asociácie z odôvodnením, že ide o snahu konkurencie poškodiť dobré meno spoločnosti s cieľom získať jej lukratívne zákazky od amerického ministerstva zahraničných vecí USA.⁴⁰ Po tomto kroku musela IPOA automaticky ukončiť celé vyšetrovanie, lebo asociácia IPOA nemá právomoci vyšetrovať nečlenov asociácie. Toto je jasná ukážka limitov sebaregulácie SVS. Navyše v apríli 2008 dostala SVS Blackwater od americkej vlády ďalšiu lukratívnu zákazku v Irackej republike. Preto tieto sebaregulačné opatrenia nemôžu fungovať samostatne. Ako uvádza Chia Lehnardt: „*Súčasná*

39 Kompletné znenie Etického kódexu ISOA je na : <http://www.stability-operations.org/?page=Code>

40 Bureš O. - Nedvěďická V.: *Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o. , Plzeň, 2011, s. 189.

*tendencia preferovať sebareguláciu ako jediný kontrolný mechanizmus...ide nad rámec vhodného z pohľadu medzinárodného práva... Tieto opatrenia sú síce chvályhodné, viac menej však nedostatočné a zostávajú ďaleko za medzinárodno-právnymi imperatívmi platnými pre štáty OSN. ...Prenechanie otázok ohľadne zodpovednosti a kontroly asociáciám SVS na základe argumentov o ekonomickej efektívite či byrokratickej jednoduchosti ...ako navrhuje napríklad IPOA, by sa rovnalo zlyhaniu štátu dostať svojim medzinárodným záväzkom.*⁴¹

Zmluvy ako nástroj regulácie. Skutočnosť, že vlády štátov opakovane zadávajú zákazky tým SVS, ktoré v minulosti už neraz porušili zmluvné podmienky, a/alebo ich činnosť a praktiky vzbudili prinajmenšom rozpaky, viedla odborníkov na SVS k volaniu po reforme mechanizmu zadávania kontraktov s cieľom zlepšiť regulačný dohľad nad činnosťou SVS. Je to paradoxné, ale v súčasnosti sa zadávanie vojenských zákaziek prostredníctvom implementácie regulačných mechanizmov priamo do zmluvy s SVS prakticky nevyužíva. Ide o to, že aj keď SVS idú do výberového konania s cieľom získať vládnu zákazku, ak ju už raz získajú, stávajú sa monopolistami. Vlády samotné totiž často obmedzujú konkurenciu, aby udržali spoľahlivosť a kontinuitu. Nateraz teda nie je možné hovoriť o tejto možnosti ako o reálnej forme sebaregulácie SVS vhodnej pre súčasnosť, či blízku budúcnosť.

V krajinách tzv. Západu v súčasnosti prebieha živá diskusia ako ďalej v otázke privatizácie bezpečnosti. Tieto prístupy však už presahujú problematiku SVS a zaoberajú sa širším pohľadom na túto problematiku. Okrem vyššie uvedených regulačných možností sa do centra pozornosti dostávajú dva nové prístupy. Predstaviteľom prvého prístupu ide najmä o odpoveď na otázku, či existujú určité tzv. „*inherentné vládne funkcie*“, ktorých výkon nie je možné oddeliť od fungovania štátu, teda nie je ich možné za žiadnych okolností sprivatizovať. Za takéto funkcie spojené s verejným blahom (záujmom) sa vo všeobecnosti považuje výkon súdnej moci, alebo výber daní a kontrola rozpočtu, preto o ich privatizácii sa všeobecne ani neuvažuje. Avšak aj tu existujú na národných úrovniach rozdielne pohľady. Do prvej skupiny patria vlády tzv. „*sociálnych štátov*“, kde sú tradične verejné služby ako polícia, obrana či väzenská služba neoddeliteľnou funkciou štátu. Na

---

41 Lehnardt Ch.: Peacekeeping. In: Bureš O. – Nedvěďická V.: *Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 190.

rozdiel od druhej skupiny štátov, reprezentovanej napr. vládou USA, kde štát hrá iba úlohu tzv. „nočného strážnika“ a privatizácia bezpečnosti, väznenstva, či výzvedných služieb sa tu berie ako niečo, čo je možné do určitej miery uskutočniť. Pričom na rozdiel od akademických diskusií sa k ich privatizácii už aj reálne pristúpilo (najmä v USA). Druhým prístupom je poukazovanie expertov na absenciu regulačného mechanizmu úloh SVS, ktoré zohrávajú pri utváraní chápania bezpečnosti a politiky ako takej. K privatizácii bezpečnosti totiž došlo bez dostatočnej predchádzajúcej verejnej diskusie o tom, čo vlastne sú tzv. „inherentné vládne funkcie“ a kde sú možné limity privatizácie bezpečnosti. Tu už totiž ide o klasické pojmá politiky podľa Karla von Clausewitza, že vojna je pokračovaním politiky inými prostriedkami. Podľa klasického konceptu totiž polícia používa násilie pri uplatňovaní zákonov, ktoré sú uzákonené politickou cestou, armáda bráni národný záujem, ktorý je definovaný politicky. Avšak kde je tu miesto pre súkromné komerčné spoločnosti a na akom základe? Ako uvádza Chia Lehnardt: „Už samotný fakt, že tieto senzitivné funkcie sú outsorcované komerčnými firmami, nastoľuje otázky ohľadne dôveryhodnosti medzinárodného spoločenstva a ešte fundamentálnejšej legitimacy OSN, ktorá je kľúčová pre jej efektívne fungovanie.“⁴²

Najnovšie štúdie týkajúce sa možnosti regulácie SVS sa preto zhodujú v argumentácii, že rozumný stupeň regulácie činnosti SVS môže zabezpečiť iba multidimenzionálny prístup. Ako uvádza Andrew Bearpark a Sabrina Schulz: „Regulácia musí byť zároveň zavedená na rôznych úrovniach; bude musieť zahrnúť národné i medzinárodné komponenty a zahrnúť biznis samotný skrz určitý stupeň sebaregulácie. Tieto rôzne stupne regulácie musia byť komplementárne a nesmú arbitrárne rozdrobovať kontrolu medzi niekoľko aktérov. (Rôzne stupne regulácie) sú nevyhnutné, pretože neexistuje žiadna „šablóna pre všetkých“, podľa ktorej je možné regulovať spoločnosti v rôznych krajinách jedným a tým istým spôsobom.“⁴³

Ak na chvíľu opomenieme abolitionistický prístup (*abolitionist approach*) a budeme sa zaoberať iba regulačným prístupom, je aj v tomto prístupe jasne neprítomná existencia zhody na ideálnom regulačnom rámci

42 Lehnardt Ch.: *Peacekeeping*. In: Bureš O. - Nedvědická V.: *Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 200.

43 Bearpark A. – Schulz S.: *The Future of the Market*, s.240-241. In: Bureš O. - Nedvědická V.: *Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2011, s. 206.

pre aktivity SVS. Vyššie popísané regulačné mechanizmy tu predstavujú najmä najviac diskutované možnosti. Existujú však už aj novšie modely, o ktorých by sa dalo v budúcnosti taktiež uvažovať. Ide napríklad o štúdiu Medzinárodného mierového inštitútu (International Peace Institute), ktorý identifikoval sedem typov existujúcich implementačných štandardov a vynucovacích rámcov, ktoré kombinujú rôzne druhy regulačnej autority a obsahujú špecifické procesy, komponenty a mechanizmy, ktoré by v budúcnosti mohli byť využité pri tvorbe nového regulačného rámca pre aktivity SVS (pozri tabuľku č. 1). Avšak žiadny z týchto modelov nebude s vysokou pravdepodobnosťou možné v budúcnosti jednoducho prevziať a napasovať na reguláciu činnosti ktorejkoľvek SVS. Ide tu skôr o prvotný pokus pri hľadaní riešení a odpovedí na otázky súvisiace s problematikou regulácie činnosti SVS.

ZÁVER

Cieľom tohto prehľadového článku bolo poukázať na zložitú problematiku vnímania a hodnotenia činnosti SVS a základné možnosti ich regulácie. Od konca studenej vojny sa totiž objem kontraktov SVS rozšíril natolko, že dnes ich môžeme považovať za dôležitých (staro) nových aktérov medzinárodnej bezpečnosti. Pri absencii efektívneho regulačného režimu môže privatizácia bezpečnosti SVS viesť k mnohým právnym a morálnym dilemám. Na záver je potrebné skonštatovať, že v prípade aktivít SVS nejde primárne len o finančný zisk, ale najmä o konkrétne ľudské životy. Preto je pri hľadaní vhodného regulačného rámca pre SVS dobré mať na pamäti staré príslovie – bezpečnostná problematika je príliš dôležitá na to, aby bola úplne ponechaná v rukách SVS. Aj nedokonalý regulačný mechanizmus je preto v prípade činnosti SVS lepší než žiadny.

	Vynucovanie štandardov (reaktívne opatrenia) vedené agentom	Vynucovanie štandardov (reaktívne opatrenia) vykonávané účastníkmi spoločne	Vynucovanie štandardov (reaktívne opatrenia) vykonávané účastníkmi individuálne	Žiadne reálne opatrenia pre vynucovanie štandardov
Implementácia štandardov (preventívne opatrenia) vedené agentom	<p>1. Strážnik (watchdog): Geneva Call, Medzinárodný výbor Červeného kríža, Children and Armed Conflict</p>	<p>4. Kluby (clubs): (Implementácia čiastočne vykonávaná účastníkmi, čiastočne vedená agentom klubu: vynucovanie vykonávané spoločne účastníkmi) FATE, Global Compact, IPOA, Organizácia pre zákaz chemických zbraní</p>	<p>5. harmonizačné opatrenia – s určitou implementáciou vedenou agentom: Medzinárodný úrad pre nariadenia zvierat, Clear Voice</p>	<p>6. Referenčné združenie (clearinghouses): British Association of Private Security Companies, Private Security Company Association of Iraq</p>

Implementácia štandardov (preventívne opatrenia) vedené samotnými účastníkmi	<p>2. Súdny a tribunálny: Súdny pre potieranie otroctva, Arbitrážny súd pre šport, Medzinárodná organizácia práce, Tripartita</p> <p>3. Audit, certifikácie, licencovanie a ratingové rámce: Kimberley Process, kreditné ratingové agentúry, Fair Labor Association</p>		<p>5. harmonizačné opatrenia – s exkluzívnou implementáciou zo strany účastníkov: Kódex Európskej únie o obchode zo zbraňami, Smernice OECD pre nadnárodné firmy</p>	<p>7. Pravidlá správania sa (code of conduct): Sarajevo Process, Wolfsberg, Equator, Global Reporting Initiative, EITI....</p>
---	---	--	---	---

TABUĽKA Č. 1:

SEDEM TYPOV EXISTUJÚCICH IMPLEMENTAČNÝCH ŠTANDARDOV A VYNUCOVACÍCH RÁMCOV POTENCIÁLNE VYUŽITEĽNÝCH PRE REGULÁCIU ČINNOSTI SVS.

Zdroj: International Peace Institute, Beyond Market Forces, s. 237. ⁴⁴

⁴⁴ Dostupné na: http://www.ipinst.org/wp-content/uploads/publications/beyond_market_forces_final.pdf

LITERATÚRA

- [1] Bureš O. a kol.: *Privatizace bezpečnosti – české a zahraniční zkušenosti*, Grada Publishing, a.s., Praha, 2013.
- [2] Bureš O. - Nedvěďická V.: *Soukromé vojenské společnosti – Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o. , Plzeň, 2011.
- [3] Chesterman S. – Lehnardt Ch.: *From Mercenaries to Market The Rise and Regulation of Private Military Companies*, Oxford University Press, 2007.
- [4] DokumentzMontreuxdostupnéna:https://www.eda.admin.ch/content/dam/eda/en/documents/topics/Montreux-document-4_en.pdf
- [5] Everts P.: *When the Going Gets Rough: Does the Public Support the Use of Military Force?*, World Affairs 162, No 3 (2000).
- [6] Kompletný zoznam SVS združených v IPOA /ISOA je na <http://www.stability-operations.org/members>
- [7] Kompletné znenie Etického kódexu ISOA je na : <http://www.stability-operations.org/?page=Code>
- [8] Medzinárodný mierový inštitút: <http://www.ipinst.org>
- [9] Pelton R.Y.: *Oprávnění zabíjet – kontraktóři ve válce s terorizmem*, Mladá Fronta, Praha, 2008.
- [10] Súd s bývalými kontraktormi SVS Blackwater dostupné na: <http://www.sme.sk/c/7749595/exzoldnierov-blackwater-odsudili-za-masaker-v-bagdade.html>
- [11] Singer P.W.: *Corporate Warriors – The Rise of Privatized Military Industry*, Cornell University Press, 2003.

pplk. PhDr. PETER ROZEMBERG
 brigáďny generál doc. Ing. BORIS ŔURKECH, CSc.
 email: peter.rozemberg@mosr.sk